

УДК 347.965

Ярослав Буряк,*канд. юрид. наук,**асистент кафедри цивільного права та процесу**Навчально-наукового інституту права та психології**Національного університету «Львівська політехніка»*

УЧАСТЬ АДВОКАТА У ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Стаття присвячується дослідженню участі адвоката у системі безоплатної вторинної правової допомоги; аналізуються питання оплати праці адвоката; досліджується процедура надання особі центром вторинної правової допомоги адвоката; характеризуються підстави відмови у наданні безоплатної вторинної правової допомоги.

Ключові слова: вторинна правова допомога, адвокат, центри правової допомоги, особа, захисник, бюро правової допомоги.

Постановка проблеми. Натепер у системі безоплатної вторинної правової допомоги діє 550 центрів та бюро правової допомоги, де працює 2000 юристів та 3000 адвокатів.

До центрів та бюро вже звернулося понад 700 тисяч українців, з яких майже 100 тисяч отримали послуги адвоката, інші – консультації та роз'яснення. Система дає змогу усім малозабезпеченим громадянам захистити свої інтереси як у кримінальному, так і у цивільному судочинстві. Водночас діяльність адвоката у системі вторинної правової допомоги практично не досліджується.

Під час дослідження даного питання були поставлені такі цілі:

- дослідити діяльність центрів безоплатної вторинної правової допомоги;
- охарактеризувати процедуру участі адвоката як захисника у діяльності системи безоплатної вторинної правової допомоги;
- звернути увагу на оплату послуг адвоката системою безоплатної вторинної правової допомоги.

Виклад основного матеріалу. Робота центрів безоплатної вторинної правової допомоги врегульовується Наказом Міністерства юстиції України від 21 вересня 2011 року № 3047/5 «Про затвердження Порядку роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги» [1].

Відповідно до Положення про Координаційний центр з надання правової допомоги, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.06.2012 № 504, Координаційний центр утворюється з метою формування в Україні ефективної системи безоплатної правової допомоги, забезпечення її доступності та якості [2].

Наказом Міністерства юстиції України від 02.07.2012 № 968/5 було створено 27 центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі [3].

Відповідно до пункту 3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про безоплатну правову допомогу» з 1 січня 2013 року центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги забезпечили надання вторинної правової допомоги таким категоріям осіб: особам, до яких застосовано адміністративне затримання чи адміністративний арешт; підозрюваним у вчиненні злочину особам, які затримані органами дізнання та слідства; особам, до яких як запобіжний захід обрано взяття під варту; особам, у справах яких відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України участь захисника є обов'язковою [4].

Повідомлення про необхідність залучення захисника для надання безоплатної вторинної правової допомоги відбувається відповідно до Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363. Це відбувається негайно після фактичного затримання особи.

Уповноважена службова особа центру з надання допомоги негайно перед передачею копії доручення суб'єкту подання інформації повідомляє призначеному адвокату реквізити виданого доручення, на підставі якого таким адвокатом видається ордер, з яким він прибуває до затриманої особи.

Призначений центром з надання допомоги адвокат повинен прибути протягом години з моменту видання йому доручення, а у виняткових випадках – не пізніше ніж протягом шести годин з моменту видання йому доручення до затриманої особи для надання безоплатної вторинної правової допомоги [5].

Відмова затриманої особи від адвоката, призначеного центром з надання допомоги, повинна бути здійснена такою особою в присутності цього адвоката у формі письмової заяви, копія якої надсилається адвокатом до центру з надання допомоги.

Забезпечення здійснення представництва інтересів суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу здійснюватиметься центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Самі правові послуги безоплатної вторинної правової допомоги надають адвокати, відібрані за результатами конкурсу. Тобто після прийняття рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги призначає адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом.

У разі неможливості надання безоплатної вторинної правової таким адвокатом, центр укладає договір з адвокатом, включеним до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору про її надання.

У разі неможливості надання безоплатної вторинної правової допомоги адвокатом, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги укладає договір з адвокатом, включеним до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору про її надання [5].

У договорі про надання безоплатної вторинної правової допомоги зазначаються обсяг правової допомоги, строк, протягом якого така допомога надаватиметься, та розмір плати.

Повноваження адвоката, з яким укладено договір про надання безоплатної вторинної правової допомоги, підтверджуються в такому ж порядку, як і адвокатів, які залучаються на постійній основі.

Протягом останніх років Міністерством юстиції проводяться конкурси для відбору адвокатів, які відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» залучаються державою до надання безоплатної вторинної правової допомоги. Механізм проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вто-

ринної правової допомоги, передбачений Порядком і умовами проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.12 № 915 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1362» [6].

Контракти (договори) з адвокатами укладаються в установленому порядку, а саме відповідно до Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 19 грудня 2012 р. № 1214 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 р. № 8» [7].

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 13.11.2017 № 4300/7 «Про проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються для надання безоплатної вторинної правової допомоги» Координаційним центром з надання правової допомоги було повідомлено про проведення з 18 листопада 2017 року по 23 січня 2018 року конкурсу з відбору адвокатів, які залучалися для надання безоплатної вторинної правової допомоги [8].

Законодавство України також передбачає припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Якщо надання безоплатної вторинної правової допомоги припиняється внаслідок встановлення факту подання особою завідомо неправдивих відомостей або фальшивих документів, що стали підставою для віднесення їх до категорії осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, такі особи несуть відповідальність у порядку, встановленому законом [2].

Оплата послуг адвоката у таких випадках здійснюватиметься відповідно до Порядку оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року № 465 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2016 р. № 1048) [9].

У разі якщо особа, захист якої за призначенням у кримінальному провадженні здійснюється призначенням регіональним центром адвокатом, потребує представництва інтересів як свідок або потерпілий в іншому кримінальному провадженні, таке представництво забезпечується цим же адвокатом на підставі вже виданого доручення про залучення захисника за призначенням.

Оплата послуг адвоката за представництво у цьому разі здійснюватиметься відповідно до пункту 2 Порядку оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року № 465, а саме: розмір оплати за годину роботи адвоката за надання правової допомоги становить 2,5 відсотка, а з 1 січня 2018 р. – 5 відсотків від розміру прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на момент подання адвокатом акта надання безоплатної вторинної правової допомоги з відповідними додатками до відповідного центру [9].

Оплата послуг адвоката за здійснення захисту за призначенням в основному кримінальному провадженні здійснюватиметься відповідно до пункту 15 Методики обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року № 465.

Працівник відділу організації надання безоплатної вторинної правової допомоги та роботи з адвокатами місцевого центру забезпечує призначення адвоката, який надаватиме безоплатну вторинну правову допомогу, шляхом видання доручення.

Факт надання адвокатом правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», зокрема, у разі здійснення адвокатом представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, підтверджується актами [2].

Відповідно до пункту 6 Порядку оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року № 465, виплата адвокатам винагороди за надану ними правову допомогу і відшкодування витрат, пов'язаних із наданням такої допомоги, здійснюється на підставі доручення та акта надання безоплатної вторинної правової допомоги з відповідними додатками, складеного за формою, затвердженою Мін'юстом [10].

Адвокат подає складений ним акт до відповідного місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у строки, визначені у контракті (договорі) (протягом 45 календарних днів після завершення стадії провадження (коли оплата здійснюється за стадіями провадження процесу або виконання доручення).

Форма акта та відповідні додатки до нього (розрахунки розміру винагороди адвоката за надання безоплатної вторинної правової

допомоги) затверджені наказом Міністерства юстиції України від 16 жовтня 2014 року № 1702/5 «Про затвердження форми акта надання безоплатної вторинної правової допомоги та додатків до нього», зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 16 жовтня 2014 року за № 1281/26058 [11].

Зокрема, додатком 1 до акта надання безоплатної вторинної правової допомоги, затвердженого зазначеним наказом Мін'юсту, є форма розрахунку розміру винагороди адвоката за надання безоплатної вторинної правової допомоги, передбаченої пунктами 2, 3 частини другої статті 13 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (крім випадків надання такої допомоги особам, визначених пунктами 3, 4 частини першої статті 14 Закону), та відшкодування витрат, пов'язаних з її наданням, де у тому числі адвокат зазначає перелік складених документів процесуального характеру, судових засідань, у яких він брав участь, тощо [11].

Факт надання адвокатом безоплатної вторинної правової допомоги підтверджується копіями відповідних підготовлених та поданих адвокатом процесуальних документів, витягом із журналу судових засідань або відповідною довідкою щодо проведених судових засідань суду у справі, судових рішень або витягів з них, іншими документами. Копії поданих підтвердних документів завіряються адвокатом.

Методичними рекомендаціями передбачено, що у разі відсутності в особи, яка звернулася до місцевого центру за безоплатною вторинною правовою допомогою, довідки про отримання (неотримання) соціальної допомоги як малозабезпеченої особи, такою особою подається, зокрема, довідка про доходи кожного члена сім'ї за останні 6 місяців, що видається, як правило, роботодавцем за основним місцем роботи.

Якщо така особа подає довідку про доходи, отриману від органів державної фіскальної служби за останній квартал, уповноважена службова особа місцевого центру для здійснення обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї особи, яка звернулася за наданням безоплатної вторинної правової допомоги, використовує формули, визначені Методичними рекомендаціями. При цьому середньомісячний сукупний дохід сім'ї особи, яка звернулася про надання безоплатної вторинної правової допомоги, розраховується шляхом ділення суми сукупного доходу сім'ї, вказаного у відповідних підтвердних документах, на 3 місяці.

Законом передбачається, що разом зі зверненням про надання безоплатної вторинної правової допомоги особа або законний

представник особи повинні подати документи, що підтверджують належність особи або осіб, стосовно яких звертається законний представник, до однієї з вразливих категорій осіб, передбачених частиною першою статті 14 Закону (частина четверта статті 18 Закону України «Про безоплатну правову допомогу»); у разі звернення особи про надання одного з видів безоплатної вторинної правової допомоги місцевий центр зобов'язаний протягом десяти днів з дня надходження звернення прийняти рішення щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги (частина перша статті 19 Закону) [2].

При цьому у талоні про прийняття звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги передбачається, що протягом десяти днів з дня отримання місцевим центром всіх необхідних документів, що підтверджують право на отримання правової допомоги, зазначеним центром буде прийнято рішення про надання або відмову у наданні правової допомоги.

Після прийняття та сканування працівником місцевого центру звернення і документів особи, яка бажає отримати безоплатну вторинну правову допомогу, такій особі видається талон про прийняття звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги, у якому, зокрема, зазначаються перелік отриманих документів, а також (у разі подання неповного комплексу документів) перелік документів, які необхідно подати додатково. Підписаний такою особою талон сканується, після чого повертається клієнту.

Під час видавання талона про надання безоплатної вторинної правової допомоги особою роз'яснюється, що рішення про надання/відмову в наданні безоплатної вторинної правової допомоги приймається місцевим центром протягом 10 днів з дня отримання звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги та всіх необхідних підтверджувальних документів [2].

Рекомендується повідомляти клієнта про прийняте рішення вже після призначення адвоката та видання йому доручення для надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Таким чином, безоплатна вторинна правова допомога надається центрами вторинної правової допомоги за зверненням особи адвокатами, які включені до Реєстру адвокатів, котрі надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги мають найбільш соціально незахищені громадяни держави, які через своє матеріальне становище не в змозі самостійно захистити свої порушені права та інтереси.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги: наказ Міністерства юстиції України від 21 вересня 2011 року № 3047/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1114-11>.

2. Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2012 № 504. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/504-2012-%D0%BF>

3. Про утворення центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги: наказ Міністерства юстиції України в редакції 30.07.2012 № v0968323-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0968323-12>.

4. Про безоплатну правову допомогу: Закон України в редакції від 15.12.2017 № 3460-XVII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

5. Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: Постанова Кабінету Міністрів України в редакції від 25.10.2017 № 1363-2011-п. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-p>

6. Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються для надання безоплатної вторинної правової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України в редакції від 17.08.2017 № 1362-2011-п. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1362-2011-%D0%BF>

7. Порядок і умови укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі: Постанова Кабінету Міністрів України в редакції від 19.12.2012 № 1214. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1214-2012-%D0%BF>.

8. Про проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються для надання безоплатної вторинної правової допомоги: наказ Міністерства юстиції України від 13.11.2017 № 4300/7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legalaid.gov.ua/ua/holovna/151-lystopad-2017/2138-oholosheno-konkurs-z-vidboru-advokativ-iakizaluchaiutsia-dlia-nadannia-bezoplatnoi-vtorynnoi-pravovoi-dopomohy>

9. Методика обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають безоплатну вторинну праву-

ву допомогу : Постанова Кабінету Міністрів України в редакції від 21.12.2016 № 1048 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1048-2016-p/paran28#n28>.

10. Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу : Постанова Кабінету Міністрів України в редакції від 01.01.2017 № 465-2014-п

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/465-2014-p>

11. Про затвердження форми акта надання безоплатної вторинної правової допомоги та додатків до нього : наказ Міністерства юстиції України в редакції від 24.02.2017 № 1281-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1281-14>.

Стаття посвятається дослідженню участія адвоката в системі безоплатної вторинної правової допомоги; аналізуються питання оплати праці адвоката; досліджується процедура надання ліццю центром вторинної правової допомоги адвоката; вивчаються підстави для відмови в наданні безоплатної вторинної правової допомоги.

Ключевые слова: вторичная правовая помощь, адвокат, центры правовой помощи, лицо, защитник, бюро правовой помощи.

The article is devoted to the study of the participation of a lawyer in the system of free secondary legal aid, the analysis of the issue of remuneration of a lawyer, the procedure of granting a person a center of secondary legal aid lawyer, describes the grounds for refusal to provide free secondary legal aid.

Key words: secondary legal aid, lawyer, centers of legal aid, person, defender, legal aid bureau.